
Van: [REDACTED]
Verzonden: maandag 12 september 2022 19:23
Aan: [REDACTED]; [REDACTED]; [REDACTED]@tno.nl
CC: [REDACTED]; [REDACTED]@emmen.nl; [REDACTED]@shell.com;
[REDACTED]@coevorden.nl; [REDACTED]@drenthe.nl; [REDACTED]@shell.com;
[REDACTED]@drenthe.nl; [REDACTED]@shell.com;
[REDACTED]@shell.com; [REDACTED]@rhdhv.com;
[REDACTED]@shell.com; [REDACTED]; [REDACTED]; [REDACTED])
Onderwerp: RE: MKBA slides

Hallo allemaal,

Als stand in voor [REDACTED] (vakantie) heb ik de slides intern uitgezet.

Vanuit de organisatie heb ik een aantal opmerkingen terug ontvangen en men is ook zo vrij geweest om een aantal aanbevelingen te doen.

Beide heb ik in het onderstaande verwoord.

Detailopmerkingen over de sheets:

- Op basis van de beschrijving van de alternatieven op sheet 9 lijkt nummer 3 op voorhand (technisch) verder uitgewerkt.
- Varianten op sheet 9 en 10 lijken van elkaar te verschillen. Op sheet 9 gaat het over vier verwerkingscategorieën. Op sheet 10 staan vijf alternatieven. Vanaf sheet 11 gaat het over vier alternatieven. De beschrijvingen op sheet 9 zouden moeten eindigen met; we noemen dit het alternatief 'verplaatsing' etc. Anders gezegd: ik vind de varianten op sheet 9 moeilijk herleidbaar op sheet 10. Op sheet 10 wordt een trechtering van alternatieven gemaakt en valt alternatief 2 af ('buiten scoop'). Motivering hiervoor ontbreekt.
- Op sheet 14 /15; scores op welvaartseffecten valt op dat het alternatief 'stoppen' negatief is en dat verplaatsing van de injecties naar Schoonebeek het beste scoort. Ik had een lagere score op het onderdeel klimaat verwacht bij de variant stoppen. In de toelichting staat dat dit te maken heeft met de footprint vanwege afhankelijkheid aardgas. Maar er zijn toch alternatieven? We verwarmen meer met hybride systemen op elektriciteit via zon en wind. Bovendien is de scoop 100 jaar en productie tot 2040. Dan zijn we nog verder in deze transitie en speelt aardgas een kleinere rol. Ik had een hogere score verwacht bij de varianten vastzout en circulair. Overigens verschilt in het WLO hoge en lage scenario de variant 'circulair' niet veel van de variant verplaatsing.
- Op sheet 19 en 20 is werkgelegenheid toegelicht. Uiteindelijk komen ze niet tot een score. Er zijn wel degelijk verschillen. Ik begrijp dat ze in het totaal van alle miljoenen wegvallen, maar als je een fte uitdrukt in geld en uitgaat van 1 fte á € 80.000 kom je op verschil van € 8 ton tussen varianten. Je zou onderscheid kunnen maken tussen effecten op mondiaal/internationaal niveau en 'regionale effecten'. Dan zouden variant 2 en 3 beter scoren. Nu sneeuwen ze onder. Op sheet 35 zouden ze een plek kunnen krijgen maar is werkgelegenheid op 0 beoordeeld. Economische impact kan vergroot door no-regret maatregelen voor regionale economie; wat levert de winning voor onomkeerbare verbeteringen in de economische structuur van de regio (olieinfrastructuur toepasbaar voor waterstof? Waterfabriek als grondstofleverancier voor chemiecluster Emmen?);
- Sheet 21; aandachtspunt 1; is het niet zo dat we autonoom een ontwikkeling zien waarin we minder afhankelijk van olie worden? Klimaatakkoorden, afspraken over stoppen met productie van auto's op fossiele brandstof etc.
- Sheet 22 geeft lagere CO2 footprint voor circulaire alternatief. De uitleg van de klimaateffecten is niet echt helder. Ik ga er vanuit dat de CO2 footprint aan de hand van de CO2-prijzen op waarde is gezet en het alternatief met de laagste footprint het hoogste bedrag heeft, maar dat is voor mij nu niet herleidbaar in de tekst. Waaruit zijn de verschillen tussen de alternatieven verklaarbaar? Door verschil in lengte jaren winning?

- Sheet 25 en 26 gaan over bodemrisico's en lekkages. Is hier geen inschatting over verschillen tussen alternatieven te geven? Draagvlak moet hier ook een plek hebben. Zou op basis van expert judgement kunnen. Er wordt nu een redenering gehanteerd om het met woningwaarde in waarde uit te drukken. Het bevragen van makelaars over inschatting woningwaarde is ook een expert judgement. Als je naar daadwerkelijke daling woningwaarden kijkt is dat erg moeilijk te becijferen. Dit is in windenergieprojecten wel eens geprobeerd. Op sheet 5 wordt aangegeven dat dit onderdeel nog wordt uitgewerkt/toegevoegd en ik denk dat de uitkomst nog sterk bepalend kan zijn in de uiteindelijke resultaten. Als de teneur in het gebied dusdanig is dat woningprijzen gaan dalen omdat mensen er niet meer willen wonen, zijn we wel echt ver van huis (dat is namelijk het effect wat ze inzichtelijk proberen te krijgen).
- Op sheet 51 geven ze de werkwijze aan en benoemen effecten. Deze onderwerpen (oa landschap/natuur en leveringszekerheid) die hier zijn benoemd als effecten komen niet in de analyse en uitkomsten terug. Bewust? Of zijn ze niet onderscheidend genoeg? Nb er staat nog een opmerkelijke opmerking van de makers onder sheet 51 in het veld voor opmerkingen. Waarom wordt hier bij risico's op lekkages niet op in gegaan? Niets geleerd van het aardbevingendossier?

Paar losse opmerkingen;

- Het aanbod van water (en inschatting van de prijsontwikkeling) voor de injectie (uit de PuuR waterfabriek) maakt nu geen onderdeel uit van de MKBA. Het zou nog een plek kunnen hebben in de beschrijving van de alternatieven (is er bijvoorbeeld verschil in hoeveelheid water wat nodig is in de varianten) of in de financiële effecten bij kosten. Ik weet niet welke prijsafspraken er zijn tussen WVS en NAM. Er zijn landelijk ontwikkelingen om de prijs voor (drink)water te verhogen (zie onder andere de berichten van Vitens op dit punt).
- Er verscheen vorige week een persbericht dat eigenaren (Shell en Exxon) NAM willen verkopen. In hoeverre speelt een wisseling van exploitant nog een rol?

Vanuit de organisatie worden ook een aantal aanbevelingen gedaan. Ik ben maar zo vrij om deze ook te delen:

Een aanvullend (of aangepast) mkba zou in een vervolgstap op een aantal aspecten verdiept kunnen worden;

- o het financieel saldo van verplaatsingsalternatief en circulair alternatief liggen dermate dicht bij elkaar dat dit om een nadere uitwerking of toelichting vraagt.
- o Een aantal effecten is nu soms niet meegenomen omdat ze te marginaal zijn in verhouding tot de financiële effecten. Dat zou in een mkba op regionale schaal tot uitdrukking moeten komen of in een gecorrigeerde score waarin je gewichten gaat toekennen aan bepaalde onderdelen.
- o Het aspect draagvlak is nu niet meegenomen, dat is niet reëel in dit vraagstuk. Er zijn casussen genoeg waaruit blijkt dat je dat wel degelijk mee moet wegen in de varianten. Daarop lijkt circulair beter te gaan scoren dan verplaatsen (immers je verplaatst het probleem van Twente naar Schoonbeek). Dat kan uiteindelijk ook verschil maken in de datum waarop je kunt starten. Als alternatief verplaatsen nog een paar jaar procedure kost, gaat het ten koste van het financieel saldo.

Met vriendelijke groet,

[Redacted signature]

[Redacted name]

Waterschap Vechtstromen906 m3

T: (06) [Redacted]

E: [Redacted]@vechtstromen.nl

Van: [Redacted]@minezk.nl>

Verzonden: maandag 5 september 2022 14:04

Aan: [Redacted]@emmen.nl; [Redacted]@shell.com; [Redacted]@coevorden.nl; [Redacted]@drenthe.nl;

[Redacted]@drenthe.nl; [Redacted]@vechtstromen.nl>; [Redacted]

[Redacted]@shell.com; [Redacted]@shell.com; [Redacted]@rhdhv.com; [Redacted]@shell.com; [Redacted]

[Redacted]@minezk.nl>; [Redacted]@minezk.nl>; [Redacted]

[Redacted]@minezk.nl>; [Redacted]@rvo.nl>; [Redacted]@vechtstromen.nl>

CC: [Redacted]@tno.nl>; [Redacted]

██████████@tno.nl' ██████████@tno.nl>

Onderwerp: MKBA slides

Beste allemaal,

Wat later dan in eerste instantie afgesproken de slides met de conclusies van de MKBA ██████████ heeft samen met de andere auteurs nog een laatste redactieslag over de slides gemaakt om zoveel mogelijk te voorkomen dat er onduidelijkheden en/of fouten in voorkomen. Dit betekende dat ze tot vandaag de terugkeer van vakantie van een van de auteurs moesten afwachten om dit zo zorgvuldig mogelijk te doen.

Bijgaand treffen jullie de nog wat aangepaste slides van de presentatie van vorige week dinsdag aan. Dit betreft een meer uitgebreidere versie met meer toelichting. Verder hebben we bij regionale effecten ook lokale belastingen en huurpenningen meegenomen als regionale baat (die wegvalt bij stoppen).

Omdat e.a. wat later beschikbaar is gekomen heb ik voorgesteld om jullie tot en met uiterlijk volgende week dinsdag 13 September de ruimte te geven om desgewenst op deze versie te reageren. Graag e.a. via de e-mail aangeven richting de 4 in de cc genoemde personen in deze e-mail, met een afschrift naar mij en/of ██████████

Een en ander met de nodige vertrouwelijkheid behandelen, dus niet zomaar doorsturen naar derden, het betreft immers een 1ste versie.

Ik hoop jullie via deze weg voldoende te hebben geïnformeerd en bedank CE Delft en TNO voor hun inspanning, met vriendelijke groet,

██████████

██████████

Directie Transitie Diepe Ondergrond

Van: Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, Directoraat generaal Groningen & Ondergrond
Bezuidenhoutseweg 73, 2594 AC Den Haag
E-mail: ██████████@minezk.nl , GSM: +316 ██████████

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen.

De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message.

The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

T: 088 2203333

www.vechtstromen.nl

De informatie in dit e-mail bericht (inclusief informatie in bijlagen) is uitsluitend bestemd voor het gebruik door de geadresseerde. Indien u deze e-mail per ongeluk ontvangt, verzoeken wij u vriendelijk contact op te nemen met de opsteller daarvan, het bericht te vernietigen en de inhoud daarvan niet te gebruiken of aan derden te openbaren.